

Відгук
офіційного опонента
кандидата педагогічних наук, доцента, завідувачки кафедри педагогіки та
освітнього менеджменту імені Богдана Ступарика
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя
Стефаника» Прокопів Любові Миколаївни
на дисертаційне дослідження Сушка Володимира Володимировича
«Українізація загальноосвітньої школи в Південному регіоні України
(1920–1938 рр.)»,
поданого на здобуття наукового ступеня доктора філософії
зі спеціальності 011Освітні, педагогічні науки,
галузь знань 01 Освіта / Педагогіка

*1. Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із відповідними
планами галузей науки*

Проблеми спілкування і збереження української мови завжди викликали зацікавлення не лише науковців, а й практиків. Важливим засобом здійснення загальноосвітньої мети щодо формування високоосвіченості громадян, їх мовленнєвої компетентності, виховання духовно багатой особистості є україномовна освіта, адже основною ознакою країни та генетичного коду нашого народу є українська мова. Сучасний стан вивчення української мови зумовлює необхідність детального аналізу досвіду минулого щодо українізації загальноосвітньої школи на Півдні України. Тому тема здійсненого дисертаційного дослідження є актуальною і важливою.

Актуальність означеної проблеми обумовлено ще й усвідомленням цінності історико-педагогічного досвіду освітньої діяльності просвітян, розгляд педагогічних та організаційних аспектів вітчизняного освітнього процесу, його українізації, висвітлення особливості викладання шкільних дисциплін українською мовою у 20-30-х роках ХХ століття, що сприятиме

160
23 04 21

розвиткові та вдосконаленню україномовної освіти в сучасному освітньому просторі з оглядом на особливі умови Південного регіону України з його білінгвальним поліетнічним соціокультурним середовищем.

Тема дисертаційного дослідження відповідає науковому напрямку і виконана в межах комплексної науково-дослідної теми Комунального вищого навчального закладу «Херсонська академія неперервної освіти» Херсонської обласної ради «Історико-педагогічні аспекти розвитку неперервної освіти в Україні та зарубіжжі» (державний реєстраційний номер 0115U002891).

Тему дисертаційної роботи затверджено вченою радою Комунального вищого навчального закладу «Херсонська академія неперервної освіти» Херсонської обласної ради (протокол № 1 від 12.01.2017 р.) та узгоджено в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 1 від 30 січня 2018 р.).

Отже, наукова робота Сушка Володимира Володимировича «Українізація загальноосвітньої школи в Південному регіоні України (1920–1938 рр.)» є актуальною, своєчасною та відповідає соціально-культурному запиту сучасного суспільства.

2. Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації

На підставі аналізу змісту наукової роботи В. В. Сушка. можемо зазначити, що досягнення мети дослідження було здійснено шляхом виконання поставлених дисертантом завдань, що підтверджено в отриманих результатах.

Сукупність проаналізованих джерел дисертанта засвідчує достатню глибину і повноту роботи. Відповідно до дібраних методів дослідження дисертантові вдалося, по-перше, проаналізувати та структурувати джерельну базу означеної проблеми; по-друге, визначити основні чинники (суспільно-політичні, соціально-економічні, культурно-освітні), що зумовили українізацію освітньої галузі в Україні, зокрема в Південному регіоні та впливали на її хід; по-третє, виокремити та обґрунтувати основні етапи

процесу українізації загальноосвітньої школи Півдня України в 1920–1938 роках (I етап – 1920–1922 роки – інституційний, що характеризується створенням нової системи й структури освітнього процесу на національному ґрунті, закладанням нових інституцій освітньої галузі УСРР; II етап – 1923–1931 роки – прогресивний (перший субетап – 1923–1926 роки, другий субетап – 1927–1931 роки), період запровадження політики «коренізації», що мала в Україні іншу назву українізації; III етап – 1932–1938 роки – стагнаційно-регресивний (перший субетап – 1932–1935 роки, другий субетап – 1936–1938 роки), час посилення ідеологічного тиску радянської влади, уніфікації системи освіти на всій території СРСР до стандартів РРФСР) (в цілому погоджуємося з дисертантом щодо визначених етапів та їх характеристики); по-четверте, окреслити основні тенденції (як позитивні, так негативні) політики українізації на кожному з етапів; по-п'яте, охарактеризувати зміст, форми, методи і засоби її здійснення; по-шосте, окреслити прогресивні ідеї українізації освітнього простору та визначити напрями їх екстраполяції в сьогодення, задля удосконалення змісту сучасної україномовної освіти в Південних областях України.

3. Нові факти, одержані здобувачем

Дисертаційна робота В.В. Сушка є комплексним історико-педагогічним дослідженням, у якому систематизовано джерельну базу дослідження та здійснено аналіз понятійно-термінологічного апарату процесу українізації; обґрунтовано та виокремлено етапи здійснення процесу українізації загальноосвітньої школи Півдня України в 1920–1938 роках; схарактеризовано зміст та організацію українізаційного процесу в освітній галузі України означеного періоду.

Важливим є те, що В.В. Сушко внаслідок детального аналізу виокремив ефективні підходи й ретроспективний досвід організації та здійснення українізації загальноосвітньої школи та визначив перспективні напрями реалізації цього досвіду в сучасному освітньому процесі, зокрема в Південному регіоні України.

У науковий обіг введено невідомі та маловідомі історичні й історико-педагогічні матеріали, які містяться в архівах України: ДАМО (Ф р- 99, 161); ДАОО (Ф п- 7, 11; Ф р- 134, 150); ДАХО (Ф р- 414, 466); ЦДАВО (Ф: 166, 413, 2201, 2581, 2582); ЦДАГО (Ф 1).

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Обсяг друкованих праць В. В. Сушка та їх кількість відповідають вимогам МОН України щодо публікації основного змісту дисертації на здобуття ступеня доктора філософії. Напрацювання дисертанта з необхідною повнотою викладені в дисертації та публікаціях, що дає можливість стверджувати про достатню обґрунтованість та результативність роботи.

Високий ступінь обґрунтованості й достовірності результатів дослідження В. В. Сушка підтверджується ще й методологічною й теоретичною базою вихідних позицій дослідження, системним аналізом теоретичного матеріалу, виявленням причинно-наслідкових зв'язків між елементами досліджуваної проблеми, широтою й різноманітністю джерельної бази.

Обґрунтованість результатів виконаного дослідження зумовлено також використанням відповідного набору методів наукового пошуку: загальнотеоретичних, компаративного, науково-історичних, історико-генетичного, хронологічного, методу періодизації, історико-типологічного, ретроспективного та методу причинно-наслідкового аналізу.

Наукова новизна дисертаційного дослідження підтверджується ґрунтовним аналізом джерельної бази (330 найменувань, з них 84 – архівні матеріали, 6 – іноземними мовами), широким колом історико-педагогічних джерел, нормативної бази тощо.

Новизна дисертації забезпечена запропонованою періодизацією, у якій виокремлено позитивні та негативні тенденції кожного визначеного історичного етапу, виділено особливості організаційно-змістових засад здійснення українізації загальноосвітньої школи в Південному регіоні

України: 1) залежність освітньої галузі від ідеологічного концепту національної політики; 2) брак висококваліфікованого україномовного педагогічного персоналу; 3) неналежне забезпечення освітнього процесу україномовною навчально-методичною літературою; 4) соціокультурні особливості регіону (білінгвізм, поліетнічність).

Систематизованість і обґрунтованість наукових положень, сформульованих у дисертаційній роботі, також забезпечується відповідною апробацією результатів дослідження.

Отже, можемо стверджувати, що поставлена мета дослідження досягнута, а представлена дисертація В.В. Сушка є завершеною науковою працею, виконаною з дотриманням вимог академічної доброчесності.

5. Значення для науки і практики одержаних автором результатів.

Перспективи подальших наукових напрацювань зумовлені актуальністю та комплексним підходом до вивчення проблеми в сучасній освіті.

Результати дисертаційної роботи мають вагоме значення для науки і практики, оскільки комплексно й системно досліджено організаційно-методичні засади здійснення процесу українізації загальноосвітньої школи в Південному регіоні України у 20-30-х роках XX століття в умовах білінгвального поліетнічного соціокультурного простору.

Результати наукових досліджень та важливих здобутків дисертанта відображені у розроблених й апробованих програмі спецкурсу «Українізація загальноосвітньої школи Півдня України в I-й половині XX ст.: історичний екскурс» та методичних рекомендаціях «Удосконалення мовленнєво-комунікативних компетентностей студентів закладів вищої освіти».

Результати наукового пошуку було впроваджено в освітній процес Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського впродовж 2019–2020 років (довідка про впровадження № 06/03 від 26.01.2021 р.), Донбаського державного педагогічного університету (довідка про впровадження № 68-21-02 від 28.01.2021 р.), Комунального вищого навчального закладу «Херсонська академія

неперервної освіти» Херсонської обласної ради (довідка про впровадження № 01-23/33 від 26.01.2021 р.), Комунального закладу вищої освіти «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради» (довідка про впровадження № 39 від 26.01.2021 р.), Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка (довідка про впровадження № 2/2 від 05.01.2021 р.).

6. Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації

Основні положення і висновки дослідження можуть бути використані в освітніх закладах України, що безумовно сприятиме осучасненню освітнього процесу, визначенню напрямів подальших історико-педагогічних досліджень розвитку української школи, розробленню навчальних і науково-методичних посібників, підручників, запровадженню української мови в сучасних закладах вищої освіти, інститутах післядипломної педагогічної освіти, у лекційній роботі, оптимізації фахової діяльності вчителів-філологів тощо.

7. Оцінка змісту дисертації та її завершеність

Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Структура роботи, логіка викладу матеріалу відповідають поставленим завданням дослідження. Особливої уваги заслуговують 12 додатків до дисертації, де, зокрема, представлено зміст нормативно-правових актів, що регламентували здійснення процесу українізації, педагогічної періодики, де висвітлено методично-організаційні засади освітнього процесу, навчальні плани, програми.

Детальне ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи В. В. Сушка дає підстави стверджувати, що підхід здобувача до наукової роботи вирізняється фундаментальністю та ґрунтовністю. Дисертантом здійснено комплексний і глибокий аналіз історико-педагогічних, архівних, статистичних джерел, наукових публікацій, дисертацій, монографій тощо. Джерельну базу дослідження становлять також документи офіційного

характеру (накази, постанови, законодавчі акти Міністерства народної освіти, Народного комісаріату освіти); Питомою складовою джерельної бази дослідження є архівні матеріали Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України: Ф: 166, 2201, 2581, 2582, 413; Центрального державного архіву громадських об'єднань України Ф 1; Державного архіву Херсонської області висвітлюють хід українізації на Херсонщині: Ф р-414, 466; Одеської: Ф р-134, 150; Ф п-11, 7; Миколаївської: Ф р-99, 161.

Важливим результатом аналітичної роботи В. В. Сушка є те, що на підставі аналізу історико-педагогічного досвіду здійснення процесу українізації загальноосвітньої школи в Південному регіоні України окреслено перспективні напрями екстраполяції продуктивних ідей історико-педагогічного досвіду для вдосконалення сучасної україномовної освіти в Південних областях України, серед яких є такі: визначення чіткого змісту освіти відповідно до потреб українського суспільства й держави у контексті європейських стандартів, регламентованого нормативно-правовою базою, змістовного наповнення всіх освітніх дисциплін у закладах загальної середньої освіти; організація україномовного інформаційного-освітнього простору; здійснення проблемно-орієнтованого вивчення української мови; створення регіональних програм розвитку української мови та україномовного середовища; оптимізація процесу підручникотворення; осучаснення методики викладання української мови.

Дисертаційна робота В. В. Сушка є цілісним і за своїм змістом та формою завершеним дослідженням.

8. Дискусійні положення та зауваження щодо дисертації

Надаючи в цілому позитивну оцінку результатам дисертації Володимира Володимировича Сушка «Українізація загальноосвітньої школи в Південному регіоні України (1920–1938 рр.)», висловлюємо такі зауваження і побажання, що загалом можуть мати дискусійний характер:

1. Джерельну базу дослідження варто було доповнити матеріалами з регіональних архівів України, задля здійснення порівняльного аналізу українізаційних процесів у 1920–1930 роках на Півдні України з іншими регіонами, зокрема Західним. Робота б виграла, якщо б у ній було здійснено порівняльний аспект українізації школи в Південному та, наприклад, Західному регіонах.

2. Авторська періодизація українізації загальноосвітньої школи в Південному регіоні України досліджуваного періоду була б більш повною за умови чіткого визначення критеріїв періодизації та конкретизації хронологічних меж кожного з визначених дисертантом етапів дослідження. У параграфі 1.3 визначення хронологічних меж III етапу (стагнаційно-регресивний – 1932–1938 роки: перший субетап – 1932–1935 роки, другий субетап – 1936–1938 роки) та його назва потребує більш детального обґрунтування.

3. Робота була б більш насиченою (параграфи 2.1, 2.2. та 2.3), якщо б у ній були детальніше схарактеризовані методи навчання, які використовувалися в загальноосвітніх школах Півдня України.

4. Варто було б ретельніше проаналізувати освітню складову процесу українізації, адже вона є не менш важливою ніж власне організація цього процесу.

5. У дослідженні дисертантом лише описово представлено перелік деяких підручників, – доцільно було б ознайомитися з їх ґрунтовним аналізом щодо змістово-дидактичного наповнення.

Хочемо наголосити, що окреслені зауваження не впливають на наукову й практичну цінність роботи, а висловлені побажання мають рекомендаційний характер.

9. Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях

Результати дослідження пройшли відповідну апробацію на міжнародних, всеукраїнських і обласних науково-практичних конференціях та викладені в 19 публікаціях (зокрема: 7 статей у наукових фахових

вітчизняних виданнях, 1 – у закордонних наукових періодичних виданнях, 6 публікацій у збірниках матеріалів конференцій, 3 статті, що додатково відображають наукові результати дослідження, 1 – програма спецкурсу, 1 – методичні рекомендації).

10. Висновок

Дисертаційне дослідження «Українізація загальноосвітньої школи в Південному регіоні України (1920–1938 рр.)» підготовлене на належному науково-методологічному рівні, за змістом, висновками, одержаними результатами відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії» (пункти 10, 11 і 12), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року за № 167, а її автор – Сушко Володимир Володимирович заслуговує присудження йому наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри педагогіки та освітнього
менеджменту імені Богдана Ступарика
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника

Прокопів Л.М.

